

Karol CIENKUS

Pozycja Polski w rankingach międzynarodowej konkurencji

We współczesnym zglobalizowanym świecie coraz większe znaczenie przypisywane jest przewadze konkurencyjnej, która pozwala na wzrost względnej pozycji danego kraju w gospodarce światowej. Rośnie zatem zapotrzebowanie na międzynarodowe badania porównawcze. Celem artykułu jest charakterystyka najpopularniejszych wskaźników i rankingów globalnej konkurencyjności, ze szczególnym uwzględnieniem pozycji Polski w analizowanych zestawieniach.

Konkurencyjność międzynarodowa (globalna) nie jest kategorią bezpośrednio mierzalną, lecz zestawem zarówno mierzalnych, jak i niemierzalnych liczbowo zjawisk. Analiza sytuacji konkretnej gospodarki na tle innych krajów wymaga przyjęcia takich pojęć, które pozwolą na uchwycenie elementów uniwersalnych, pozwalających na dokonanie rzetelnych porównań w skali międzynarodowej. Różnorodność podejścia teoretycznego i metod stosowanych przez podmioty badające sprawia, że tworzone analizy mogą w dużym stopniu ogniskować się wokół odmiennych elementów szeroko rozumianego zjawiska konkurencyjności.

W literaturze spotkać można wiele różnorodnych definicji międzynarodowej konkurencyjności gospodarczej. Należy przy tym dokonać wyraźnego rozróżnienia na konkurencyjność międzynarodową przedsiębiorstwa i kraju. W najszerszym znaczeniu konkurencyjność międzynarodowa definiowana jest jako *zdolność oraz motywacja danej gospodarki do długookresowego rozwoju gospodarczego w warunkach gospodarki otwartej*¹. Według definicji A. Budnikowskiego: *międzynarodową konkurencyjność można określić jako zdolność danego kraju do wytwarzania i sprzedaży na rynkach zagranicznych dóbr i usług, które są tańsze i/lub lepsze od oferowanych przez inne kraje*². Według definicji OECD konkurencyjność międzynarodowa oznacza zdolność firm, przemysłu, regionów, krajów lub ponadnarodowych ugrupowań do sprostania międzynarodowej konkurencyjności oraz do trwałego zapewnienia wysokiej stopy zwrotu od zastosowanych czynników produkcji i wysokiego poziomu zatrudnienia. Należy jednak zwrócić uwagę, że w definicji tej występuje błąd *idem per idem*. Wskazuje to na trudności związane ze stworzeniem precyzyjnej definicji tego pojęcia.

¹ Pangsy-Kania (2004).

² Budnikowski (2006), s. 27.

Brak jednoznacznej definicji konkurencyjności międzynarodowej sprawia, że przyjmowany jest szeroki zakres mierników służących jej ocenie, a w różnych źródłach przyjęte zostały nieco odmienne zakresy obserwacji. Dokonując analizy rankingów i wskaźników dotyczących wybranych dziedzin globalnej konkurencyjności należy to zjawisko każdorazowo postrzegać poprzez pryzmat determinantów konkurencyjności, które są uwzględniane podczas ich tworzenia. W zestawieniach udostępnianych przez organizacje bądź instytucje międzynarodowe można oczywiście dostrzec szereg wspólnych elementów (związanych np. ze wzrostem gospodarczym, innowacyjnością itp.), jednak dopiero analiza założeń metodologicznych pozwala na precyzyjne określenie zakresu definicji „konkurencyjności międzynarodowej” w każdym z prezentowanych ujęć.

Źródłem danych do artykułu były w głównej mierze najaktualniejsze raporty organizacji zajmujących się tworzeniem rankingów konkurencyjności międzynarodowej. Dodatkowo posłużono się opracowaniami metodologicznymi i analitycznymi wskaźników stosowanych przez te instytucje.

GLOBALNY RAPORT KONKURENCYJNOŚCI

Publikowany co roku przez Światowe Forum Ekonomiczne (The World Economic Forum — WEF)³ *Globalny Raport Konkurencyjności* (*Global Competitiveness Report*) zawiera kompleksowe zestawienie i analizę porównawczą krajów świata w zakresie konkurencyjności gospodarczej. Zagadnienie to jest od wielu lat jednym z głównych przedmiotów zainteresowania WEF. W latach 1987—1996 opracowywano z Międzynarodowym Instytutem Zarządzania Rozwojem (International Management Development Institute — IMD) wspólny raport na temat konkurencyjności, zaś od 1997 r. organizacja zdecydowała się na stworzenie własnego raportu i zestawu wskaźników konkurencyjności.

W najnowszym raporcie *The Global...* (2012) dokonano oceny 144 krajów, co sprawia, że jest to jedno z najbardziej kompleksowych źródeł dotyczących konkurencyjności globalnej. Dane zostały zgromadzone zarówno ze źródeł statystycznych publicznie dostępnych, jak i w dużej mierze przy udziale sieci ponad 150 instytucji z całego świata, które pełnią dominującą rolę w uzyskiwaniu informacji ankietowych wśród dyrektorów z prawie wszystkich badanych krajów. Definicja konkurencyjności zawarta w raporcie jest dosyć lakoniczna — jest to zestaw instytucji i czynników, które wpływają na poziom produktywności w danym kraju⁴. W ujęciu dynamicznym produktywność wpływa na zwrot

³ Światowe Forum Ekonomiczne to niezależna organizacja pozarządowa, założona w 1971 r. przez Klausa W. Schwaba, zajmująca się głównymi problemami gospodarczo-społecznymi świata, angażująca do tego celu wpływowych przedstawicieli świata polityki, nauki i biznesu. Najbardziej znaną inicjatywą organizacji jest odbywająca się co roku konferencja w Davos w Szwajcarii.

⁴ *The Global...* (2012), s. 4.

z inwestycji, który jest jednym z kluczowych czynników decydujących o potencjale wzrostu danej gospodarki. Publikacja ta ocenia zdolność poszczególnych krajów do zapewnienia dobrobytu swoim mieszkańcom. Wskazuje też na kluczowe determinanty mające wpływ na rozwój gospodarczy oraz pozwala zrozumieć, dlaczego niektóre społeczeństwa bardziej skutecznie niż inne zwiększają swoje perspektywy rozwojowe.

Ranking krajów pod względem konkurencyjności opiera się na wynikach Globalnego Indeksu Konkurencyjności (Global Competitiveness Index — GCI). Jest to kompleksowe narzędzie opracowane przez ekonomistów (X. Sala-i-Martin, E. V. Artadi) i stosowane w raportach począwszy od 2005 r. Dzięki niemu dokonuje się pomiaru mikro- i makroekonomicznych podstaw konkurencyjności krajów. W raportach sprzed 2005 r. rankingi wykorzystywały metodologię stworzoną przez J. Sachsa (Growth Development Index) i M. Portera (Business Competitiveness Index).

Sposób konstruowania indeksu GCI jest złożony, gdyż uwzględnia te zmienne, które mają rzeczywisty wpływ na wzrost produktywności i konkurencyjności w kraju. Indeks przyjmuje wartości w zakresie 1—7 i na tej podstawie budowany jest ranking krajów. Jego wartość wyliczana jest na podstawie 111 zmiennych (średnia ważona), które pogrupowano w 12 filarach⁵ obejmujących najważniejsze determinanty konkurencyjności globalnej. Czynniki te są jednocześnie podzielone w sposób, który pozwala wyodrębnić 3 subindeksy (a jednocześnie podzielić kraje na 3 grupy w zależności od poziomu rozwoju).

ZESTAWIENIE (1) FILARÓW KONKURENCYJNOŚCI W KONSTRUKCJI INDEKSU GCI

Faza 1: wymagania podstawowe — rozwój sterowany przez czynniki wytwórcze	Faza 2: czynniki poprawiające efektywność — rozwój sterowany przez inwestycje	Faza 3: czynniki innowacyjności i rozwoju — rozwój sterowany przez innowacje
• instytucje • infrastruktura • środowisko makroekonomiczne • ochrona zdrowia i edukacja podstawowa	• szkolnictwo wyższe • wydajność rynku • wydajność rynku pracy • poziom rozwoju rynku finansowego • gotowość technologiczna • rozmiar rynku	• jakość środowiska biznesowego • innowacyjność

Źródło: opracowanie własne na podstawie *The Global...* (2012).

Należy podkreślić, że filary nie mogą być traktowane w sposób niezależny, a ostateczny poziom indeksu GCI uwzględnia powiązania między poszczególnymi czynnikami.

Przy konstrukcji indeksu GCI dokonano klasyfikacji krajów w zależności od poziomu rozwoju mierzonego PKB *per capita* (w USD). Trzem wyróżnio-

⁵ W raportach sprzed 2005 r. wyróżniano 8 filarów: otwartość gospodarki, rola państwa, finanse, infrastruktura, technologie, zarządzanie, siła robocza i instytucje.

nym fazom rozwojowym przyporządkowano określone wagi w odniesieniu do 3 subindeksów konkurencyjności. Dodatkowo wprowadzono 2 okresy przejściowe, aby zwiększyć różnorodność ujęcia wynikającą z dużej rozpiętości wskaźnika PKB *per capita* dla poszczególnych krajów.

TABL. 1. ZALEŻNOŚĆ WAG OD FAZ ROZWOJU W KONSTRUKCJI INDEKSU GCI

Wyszczególnienie	Faza 1 — rozwój sterowany przez czynniki wytwórcze	Okres przejściowy między fazami 1 i 2	Faza 2 — rozwój sterowany przez inwestycje	Okres przejściowy między fazami 2 i 3	Faza 3 — rozwój sterowany przez innowacje
PKB <i>per capita</i> w USD	<2000	2000—2999	3000—8999	9000—17000	>17000
Wymagania podstawowe w %	60	40—60	40	20—40	20
Czynniki poprawiające efektywność w %	35	35—50	50	50	50
Czynniki innowacyjności i rozwoju w %	5	5—10	10	10—30	30

Źródło: jak przy zestawieniu (1).

Poza PKB *per capita* dodatkowym kryterium decydującym o przyporządkowaniu konkretnego kraju do danej fazy rozwojowej jest wpływ wydobycia surowców naturalnych na gospodarkę. Kraje, w których ponad 70% eksportu stanowią surowce są uznawane — pomimo wysokiego poziomu PKB *per capita* — za rozwijające się na podstawie czynników wytwórczych. Dla krajów znajdujących się w okresie przejściowym wagi zmieniają się stopniowo (następuje płynne przechodzenie z jednej fazy do drugiej), w celu odzwierciedlania postępujących zmian rozwojowych. W najnowszym raporcie na lata 2012 i 2013 najwięcej krajów (38) znalazło się w fazie 1, w której rozwój sterowany jest przez czynniki wytwórcze. Polska (z PKB wynoszącym 13540 USD *per capita*⁶) została przyporządkowana do grupy 21 krajów etapu przejściowego, zmierzających w kierunku budowy gospodarki opartej na rozwoju sterowanym przez innowacje.

W najnowszym rankingu konkurencyjności na lata 2012 i 2013 największą wartość indeksu GCI osiągnęły — podobnie jak w poprzednich latach — Szwajcaria i Singapur (odpowiednio 5,72 pkt. i 5,67 pkt.). Wśród krajów najbardziej rozwiniętych odnotowano spadek pozycji Stanów Zjednoczonych w porównaniu z okresem 2011 i 2012 (z 5. na 7. pozycję). Spośród wszystkich 144 krajów uwzględnionych w indeksie w największym stopniu poprawiła się pozycja Kazachstanu, który awansował z 72. na 51. miejsce, natomiast największy spadek na liście odnotowano w przypadku Algierii — z 87. na 110. miejsce.

Polska — z wartością indeksu 4,46 pkt. — uplasowała się na 41. miejscu (podobnie jak w raporcie z lat 2011—2012), zatem poprawiła swoją pozycję w sto-

⁶ *The Global...* (2012), s. 294.

sunku do okresu 2008—2009, gdy znajdowała się na 53. miejscu (4,28 pkt.). Jednak był to wynik gorszy od notowanego w latach 2010 i 2011 (39. pozycja i 4,51 pkt.)⁷. Dokładna analiza konkurencyjności Polski z uwzględnieniem szczegółowych czynników pozwala wskazać te sfery rzeczywistości społeczno-gospodarczej, które mają wpływ na wzrost wartości indeksu GCI, jak i te, które wymagają wyraźnej poprawy.

W raporcie za lata 2012 i 2013 spośród 12 filarów konkurencyjności najwyżej oceniono zdrowie i edukację podstawową (6,0 pkt. i 43. miejsce) oraz rozmiar rynku (5,1 pkt. i 19. miejsce). Powyżej średniej (4,46 pkt.) znalazły się również filary, takie jak: szkolnictwo wyższe, środowisko makroekonomiczne, gotowość technologiczna i poziom rozwoju rynku finansowego. Największy wpływ na osłabienie pozycji Polski miały filary: innowacyjność (3,3 pkt. i 63. miejsce), infrastruktura (3,9 pkt. i 73. miejsce), jakość środowiska biznesowego (4,1 pkt. i 60. miejsce) oraz instytucje (4,1 pkt. i 55. miejsce).

Spśród 111 szczegółowych czynników najbardziej korzystny wpływ na poprawę konkurencyjności miały m.in.: rozmiar rynku krajowego, liczba studentów szkół wyższych, dostęp do szerokopasmowego Internetu, poziom wynagrodzeń i produktywności pracy i in. Z kolei najsłabsze czynniki konkurencyjności w przypadku Polski to m.in.: koszty regulacji rządowych, jakość dróg, skuteczność w prowadzeniu postępowań sądowych, poziom absorpcji technologii przez przedsiębiorstwa⁸.

Dodatkowo w raporcie podano dla każdego kraju najważniejsze czynniki (na podstawie badań ankietowych) utrudniające prowadzenie działalności gospodarczej. W przypadku Polski największe problemy związane są z regulacjami podatkowymi (20,4% wskazań), restrykcyjnymi regulacjami na rynku pracy (13,6%), nadmierną biurokracją rządową (13,4%), wysokością stawek podatkowych (11,5%) oraz dostępem do finansowania (10,3%)⁹.

Na stronie internetowej Światowego Forum Ekonomicznego (www.weforum.org) oraz w każdym z raportów podawane są szczegółowe źródła, które pozwalają pogłębić wiedzę dotyczącą metodologii tworzenia omawianych wskaźników.

RANKINGI BANKU ŚWIATOWEGO

Bank Światowy co roku publikuje w raportach (począwszy od 2003 r.) rankingi warunków do prowadzenia biznesu (*Doing Business*). Celem serii raportów *Doing Business* jest ocena regulacji funkcjonowania przedsiębiorstw oraz

⁷ The Global Competitiveness Index 2012—2013 data platform, <http://www.weforum.org/issues/competitiveness-0/gci2012-data-platform>.

⁸ Poza tymi czynnikami w raporcie bierze się pod uwagę kilka innych, które albo są nietypowe dla Polski (np. przypadki zachorowań na malarię) lub są uzyskiwane i wyliczane w inny sposób niż pozostałe (np. wartość taryf celnych).

⁹ *The Global...* (2012), s. 294.

wpływu tych uregulowań na konkurencyjność rynkową. Tworzony jest ranking, który uwzględnia stopień trudności w prowadzeniu interesów w poszczególnych krajach. Wyższa pozycja w rankingu oznacza lepsze lub prostsze przepisy dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej oraz silniejszą prawną ochronę własności prywatnej. Ponadto rankingi zawierają szczegółową analizę sytuacji w poszczególnych krajach i regionach. Koncepcja stworzenia tego typu analiz była wynikiem przyjęcia przez Bank Światowy w 2002 r. nowej strategii mającej na celu zwiększenie roli sektora prywatnego w ograniczaniu ubóstwa na świecie¹⁰. Za jej podstawy teoretyczne uznaje się publikację *The Regulation of Entry* z 2002 r., w której dokonano oceny regulacji w zakresie rozpoczynania działalności gospodarczej w 85 krajach świata¹¹.

Ranking nosi nazwę Wskaźnika Łatwości Prowadzenia Interesów (*Ease of Doing Business*). W pierwszym raporcie (2004 r.)¹² przeanalizowano 133 kraje, natomiast publikacja *Doing Business 2013* objęła już 185 krajów, co sprawia, że ranking Banku Światowego jest najpełniejszym porównaniem środowiska regulacyjnego biznesu na świecie. W raporcie na 2013 r., zatytułowanym *Lepsze regulacje dla małych i średnich przedsiębiorstw* (*Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*), punktem odniesienia jest czerwiec 2012 r. (dane dotyczące regulacji obowiązujących w okresie czerwiec 2011 r. — maj 2012 r.)¹³.

Ranking *Ease of Doing Business 2013* jest indeksem, którego wartość dla poszczególnych państw jest średnią arytmetyczną z 10 szczegółowych kryteriów (tematów), które również są szeregowane w formie odrębnych rankingów (subindeksów). Najnowsza lista obejmuje: zakładanie firmy, uzyskiwanie pozwoleń budowlanych, dostęp do elektryczności, rejestrowanie własności, dostęp do kredytu, ochronę inwestorów, płacenie podatków, handel zagraniczny, egzekwowanie umów i proces upadłości.

Dodatkowo w raporcie na 2013 r. analizowane jest zatrudnienie pracowników, jednak nie jest to uwzględniane w konstrukcji rankingu *Ease of Doing Business*. W przeszłości tego typu czynniki były niekiedy uwzględniane w rankingach.

Istnieje określona metodologia, która ułatwia zrozumienie zakresu i sposobu interpretacji danych¹⁴. W toku tworzenia poszczególnych subindeksów starano się obserwować stopień korelacji pomiędzy nimi. Dostrzeżono dość zróżnicowane relacje dla różnych kombinacji 2 dowolnych wskaźników (korelacja w przedziale 0,19—0,60), np. największa korelacja wystąpiła między zakłada-

¹⁰ *Private...* (2002).

¹¹ Djankov i in. (2002).

¹² Raporty są opracowywane z wyprzedzeniem, gdyż analizie poddaje się okres wcześniejszy np. Raport *Doing Business 2013* był publikowany w 2012 r.

¹³ *Doing Business 2013...* (2012).

¹⁴ Opisy metodologiczne dla każdego z czynników uwzględnionych w rankingu *Ease of Doing Business* dostępne są na stronie internetowej <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

niem firmy i ochroną inwestorów, natomiast najmniejsza między uzyskiwaniem pozwoleń budowlanych i dostępem do kredytu¹⁵.

Należy podkreślić, że indeks *Ease of Doing Business* nie jest kompleksowym narzędziem do oceny całości uwarunkowań prowadzenia działalności gospodarczej, uwzględnia bowiem jedynie warunki związane z regulacjami bezpośrednio wpływającymi na przedsiębiorstwa, a pomija takie czynniki mające znaczenie w zakresie konkurencyjności gospodarki, jak: bezpieczeństwo, odległość od dużych rynków, jakość infrastruktury, jakość systemu finansowego, siła instytucji, korupcja i ogólne uwarunkowania makroekonomiczne. Poza tym wskaźniki tworzone są na podstawie założeń upraszczających, które, pozwalając na zwiększenie precyzji i porównywalności, niekiedy mogą też „zaciemniać” obraz zjawisk. Takim ograniczeniem jest m.in. założenie, że badaniu podlegają przedsiębiorstwa zlokalizowane w największym mieście kraju, co w sytuacji dużego zróżnicowania regionalnego może prowadzić do niezbyt precyzyjnych wniosków.

Źródłem danych wykorzystywanych do stworzenia rankingu są dokumenty i akty prawa krajowego oraz dane uzyskiwane za pomocą zestandaryzowanych kwestionariuszy rozsyłanych do ponad 9 tys. ekspertów, m.in.: prawników, konsultantów biznesowych, księgowych, urzędników, spedytatorów. Aby uzyskać pełną porównywalność w kwestionariuszu wykorzystuje się prosty przykład (wzór) prowadzonej działalności, który pozwala uwzględnić formę prawną, rozmiar, lokalizację oraz charakter działalności¹⁶.

W czołówce rankingu Banku Światowego od lat dominują kraje o wysokim poziomie rozwoju gospodarczego oraz korzystnych uwarunkowaniach do prowadzenia działalności gospodarczej. W zestawieniu na 2013 r. były to: Singapur, Hongkong, Nowa Zelandia, Stany Zjednoczone, Dania, Norwegia, Wielka Brytania, Korea Południowa, Gruzja i Australia. Zaskakiwać może wysoka pozycja Gruzji, jednak jest to kraj, który przeprowadził największą liczbę reform sprzyjających działalności gospodarczej, co pozwoliło mu przesunąć się w rankingu o 7 pozycji w porównaniu z poprzednią edycją badania.

Polska uplasowała się na 55. miejscu, co oznacza wzrost o 7 pozycji w porównaniu z rokiem poprzednim. Możliwości prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce najlepiej oceniono w 2009 r., kiedy kraj znalazł się na 51. miejscu rankingu. Niektóre kraje Europy Środkowo-Wschodniej uplasowały się w rankingu na nieco wyższej pozycji, np. Słowenia osiągnęła 35., Słowacja — 46., a Węgry — 54. miejsce.

Negatywny wpływ na zajmowaną przez Polskę pozycję w rankingu Banku Światowego mają przede wszystkim koszty i liczba procesów związanych z rozpoczynaniem działalności gospodarczej oraz uzyskiwaniem licencji i ze-

¹⁵ Więcej danych znajduje się w bazie *Doing Business* (<http://www.doingbusiness.org/data>) oraz w raporcie *Doing Business 2013...* (2012).

¹⁶ *Doing Business Data Notes 2012*: <http://www.doingbusiness.org/methodology/methodology-note>.

zwoleń, ponadto wskazuje się na nadmierne obciążenia podatkowe przedsiębiorców. Pozytywnie oceniono natomiast szanse pozyskiwania środków finansowych przez przedsiębiorstwa (dostęp do kredytów).

ZESTAWIENIE (2)
POZYCJI POLSKI W RANKINGU ŁATWOŚCI PROWADZENIA INTERESÓW
WEDŁUG WYBRANYCH KRYTERIÓW

Pozycja	Kryteria oceny	Pozycja	Kryteria oceny
4	dostęp do kredytu: — skala ochrony prawnej (0—10) — 9 — zakres informacji kredytowej (0—6) — 6	37	proces upadłości: — czas — 3 lata — koszt (w % majątku) — 15,0 — stopa odzyskania wartości (w %) — 54,5
49	ochrona inwestorów: — skala ujawniania informacji (0—10) — 7 — skala odpowiedzialności zarządzających (0—10) — 2 — skala ochrony inwestorów (0—10) — 6	50	handel zagraniczny: — liczba dokumentów eksportowych/ /importowych — 5/5 — czas trwania procedur eksportowych/ /importowych — 17/16 dni
56	egzekwowanie umów: — liczba procedur — 33 — czas — 685 dni — koszt (w % roszczenia) — 19,0	62	rejestracja własności: — liczba procedur — 6 — czas — 54 dni — koszt (w % wartości) — 0,4
114	płacenie podatków: — liczba płatności w roku — 18 — czas (godziny w roku) — 286 — całkowita stawka podatku (w % dochodu) — 43,8	124	zakładanie firmy: — liczba procedur — 6 — czas — 32 dni — koszt (w % dochodu <i>per capita</i>) — 14,4 — kapitał minimalny (w % dochodu <i>per capita</i>) — 13,0
137	dostęp do elektryczności: — liczba procedur — 6 — czas — 186 dni — koszt (w % dochodu <i>per capita</i>) — 209	161	uzyskiwanie pozwoleń budowlanych: — liczba procedur — 29 — czas — 301 dni — koszt (w % dochodu <i>per capita</i>) — 49,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Doing Business 2013...* (2012).

Celem Banku Światowego nie jest prezentacja aktualnego stanu i środowiska regulacyjnego w poszczególnych krajach oraz wskazanie działań mających wpływ na polepszenie warunków prowadzenia działalności gospodarczej. Choć ranking nie stanowi kompleksowego obrazu konkurencyjności, to spójnie przedstawia ten fragment rzeczywistości ekonomicznej, który ma znaczny wpływ na percepcję warunków gospodarowania panujących w danym kraju.

ROCZNIK KONKURENCYJNOŚCI ŚWIATOWEJ

Rocznik Konkurencyjności Światowej (*The World Competitiveness Yearbook* — WCY) to publikacja przygotowywana przez Międzynarodowy Instytut Zarządzania Rozwojem w Lozannie (International Institute for Management Development — IMD). Instytut oficjalnie rozpoczął działalność w 1990 r. Jako succe-

sor niezależnych szkół biznesowych istniejących w przeszłości w Genewie i Lozannie¹⁷, stał się jednym z najważniejszych ośrodków naukowych badających problematykę konkurencyjności międzynarodowej. W jego ramach funkcjonuje Centrum Konkurencyjności Światowej (IMD World Competitiveness Center). Pierwszy WCY został opublikowany w 1989 r.

IMD dla celów tworzonych opracowań przyjmuje dwie definicje konkurencyjności międzynarodowej — akademicką i biznesową. W pierwszej z nich mówi się o konkurencyjności jako o oddzielnym dziale ekonomii, natomiast w drugiej określa się ją jako zjawisko, które opisuje *w jaki sposób ludzie tworzą i utrzymują środowisko zdolne do podtrzymywania konkurencyjności swoich przedsiębiorstw*¹⁸ (Latoszek, 2008).

Do pomiaru i porównania konkurencyjności IMD wykorzystuje kilka grup czynników. W przeszłości dla tworzenia rankingów wyróżniano 8 czynników: gospodarka narodowa, umiędzynarodowienie gospodarki, rola państwa, finanse, infrastruktura, zarządzanie, nauka i badania oraz zasoby ludzkie (Radło, 2008). W 2001 r. podjęto decyzję o zmianie tej klasyfikacji, dzieląc czynniki wpływające na poziom konkurencyjności na 4 podstawowe grupy, uszczegółowione pod względem tematycznym na węższe kategorie:

1. Sytuacja ekonomiczna — gospodarka narodowa, handel międzynarodowy, inwestycje zagraniczne, zatrudnienie i ceny;
2. Wydajność rządu — finanse publiczne, polityka fiskalna, struktury instytucjonalne i biznesowe oraz regulacje prawne dla biznesu, struktury społeczne;
3. Wydajność zarządzania — produktywność i wydajność, rynek pracy, finanse, praktyka zarządzania, system postaw i wartości;
4. Infrastruktura — infrastruktura podstawowa, technologiczna i naukowa, zdrowie i środowisko oraz edukacja.

Następnie 20 kategorii podzielono na szczegółowe kryteria, mające wpływ na ocenę konkurencyjności — w roczniku z 2012 r. uwzględniono 329 kryteriów (2/3 to dane liczbowe i mierzalne, a 1/3 to wyniki badań opinii przeprowadzonych wśród kadry zarządzającej)¹⁹. Ich liczba w danej kategorii jest zróżnicowana, np. potrzeba więcej kryteriów do oceny edukacji niż do określenia poziomu cen. Pomimo tego, każda z 20 kategorii ma jednakową wagę (5%) w ogólnym rankingu.

Ranking konkurencyjności (The World Competitiveness Scoreboard) publikowany przez IMD podaje pozycję oraz wynik punktowy (wskaźnik 0—100), przy czym punktem odniesienia jest kraj zajmujący 1. miejsce, który uzyskuje notę 100,0. Jednocześnie rocznik zawiera kilka zagregowanych podziałów, które pozwalają spojrzeć na konkurencyjność w innych, bardziej szczegółowych ujęciach. Można dokonywać porównań wyników krajów przez pryzmat regionu geograficznego bądź kryterium przedmiotowego, np. PKB *per capita*.

¹⁷ <http://www.imd.org/about/keyfacts/history.cfm>.

¹⁸ <http://www.worldcompetitiveness.com>.

¹⁹ http://www.imd.org/research/publications/wcy/Factors_and_criteria.cfm.

Wadą prowadzonych przez IMD badań jest ograniczony zakres podmiotowy w porównaniu z poprzednio omawianymi rankingami — najnowsza edycja rocznika uwzględnia dane tylko dla 59 krajów. Związane jest to z nakreślonymi przez instytut kryteriami wyboru — dany kraj jest uwzględniany w roczniku, jeśli można uzyskać na jego temat wiarygodne dane statystyczne z wewnętrznych instytucji partnerskich oraz z organizacji międzynarodowych (ONZ, WTO, MFW), a jego gospodarka oparta jest na zasadach wolności gospodarczej i ma znaczący udział w rynku międzynarodowym.

W 2012 r. na czele rankingu uplasował się Hongkong, zaś następne pozycje (ze wskaźnikiem w granicach 97,8—88,5) zajmowały: Stany Zjednoczone, Szwajcaria, Singapur, Szwecja, Kanada, Tajwan, Norwegia, Niemcy oraz Katar. Listę zamykały (ze wskaźnikiem poniżej 50,0): Wenezuela, Grecja, Chorwacja, Ukraina, Argentyna, Bułgaria oraz Rumunia. Polska uplasowała się w rankingu konkurencyjności na 34. miejscu (podobnie jak w 2011 r.) z notą 64,2²⁰. Przy ocenie Polski w 2012 r. nie wszystkie kryteria zostały wzięte pod uwagę. Można natomiast dostrzec duże zróżnicowanie w ocenie sytuacji Polski (miejsca w rankingach) w poszczególnych elementach decydujących o konkurencyjności²¹.

WCY dostępny jest także w wersji internetowej (World Competitiveness Online), która stanowi bazę umożliwiającą porównywanie wskaźników również w szerokim przedziale czasowym, gdyż uwzględnia 17 edycji rocznika.

WSKAŹNIK WOLNOŚCI GOSPODARCZEJ

Raport Wolności Gospodarczej publikowany jest przez amerykański ośrodek Heritage Foundation²² we współpracy z „The Wall Street Journal”. W porównaniu z analizowanymi badaniami nie jest to kompleksowy zbiór wskaźników konkurencyjności, zawiera jednak te elementy rzeczywistości gospodarczej, które mają na nią istotny wpływ. Jest tam opis i ocena restrykcyjnych przepisów oraz innych ograniczeń i środków przymusu stosowanych przez aparat władzy w państwach świata (184 kraje uwzględnione w raporcie z 2012 r.). Publikowany od 1995 r. Wskaźnik Wolności Gospodarczej (Index of Economic Freedom — IEF) ma na celu pomiar i ocenę czynników mających wpływ na ograniczenie wolności gospodarczej, a w konsekwencji ogólnego dobrobytu społeczeństwa (w tym wzrostu gospodarczego, konkurencyjności, demokracji, kapitału ludzkiego, stanu środowiska naturalnego itp.).

²⁰ The World Competitiveness Scoreboard 2012, <http://www.imd.org/research/publications/wcy/upload/scoreboard.pdf>.

²¹ Szczegółowe dane można znaleźć w wersji papierowej *World Competitiveness Yearbook 2012* lub w bazie internetowej <http://www.worldcompetitiveness.com/OnLine/App/Index.htm>.

²² Heritage Foundation to ośrodek badawczy założony w 1973 r. w Waszyngtonie, którego celem jest promocja wartości konserwatywnych w życiu publicznym, opartych na zasadach wolnego rynku, ograniczonej roli państwa, wolności osobistej, tradycyjnych amerykańskich wartościach oraz bezpieczeństwie narodowym (<http://www.heritage.org/about>).

IEF jest tworzony w następujący sposób — każdemu państwu przyznawana jest punktacja według 10 kategorii (tzw. „wolności ekonomicznych”), które są zgrupowane w 4 filarach:

1. Regulacje prawne (prawo własności, wolność od korupcji);
2. Interwencje rządu w gospodarce (wolność podatkowa, wydatki rządowe);
3. Skuteczność regulacji (wolność gospodarcza, pracownicza i monetarna);
4. Wolny rynek (wolność handlu, inwestycyjna i finansowa)²³.

Na przedstawione kategorie składa się 50 niezależnych zmiennych, którym przypisana jest jednakowa waga. Na najwyższym poziomie agregacji każda z „wolności” jest punktowana w skali od 0 do 100, a ogólna ocena wolności gospodarczej danego kraju jest średnią arytmetyczną ocen poszczególnych zmiennych. Następnie — po uwzględnieniu punktacji — kraje przyporządkowywane są do jednej z pięciu grup:

1. „Wolny” — 100,0—80,0 pkt.;
2. „W zasadzie wolny” — 79,9—70,0 pkt.;
3. „Umiarkowanie wolny” — 69,9—60,0 pkt.;
4. „W zasadzie bez wolności” — 59,9—50,0 pkt.;
5. „Bez wolności” — 49,9—40,0 pkt.

Niższy wynik danego kraju oznacza większy zakres interwencji państwa w gospodarkę i mniejszy poziom wolności gospodarczej.

W każdej z edycji wskaźnik uwzględnia specyficznie określony przedział czasu. W przypadku IEF z 2012 r. obserwacji poddano II połowę 2010 r. i I połowę 2011 r., przy czym należy podkreślić, że niektóre wskaźniki tworzone są na podstawie danych historycznych (np. kategoria wolności monetarnej stworzona jest na podstawie 3-letniej ważonej stopy inflacji). Jednocześnie wszelkie zmiany regulacyjne są uwzględniane według stanu na ostatni dzień czerwca danego roku. Szczegółowe informacje metodologiczne dotyczące sposobu tworzenia poszczególnych kategorii dostępne są na stronie internetowej Heritage Foundation²⁴.

W raporcie z 2012 r. do grupy o najwyższym poziomie wolności gospodarczej zaliczono 5 krajów: Hongkong (89,9 pkt.), Singapur (87,5 pkt.), Australia (83,1 pkt.), Nowa Zelandia (82,1 pkt.) i Szwajcaria (81,1 pkt.). Stany Zjednoczone (76,3 pkt.) zajęły w tym rankingu 10. pozycję, natomiast spośród krajów Unii Europejskiej najwyżej — na 9. miejscu — uplasowała się Irlandia (76,9 pkt.).

Polska w prezentowanym rankingu wolności gospodarczej zajęła 64. pozycję i z wynikiem wskaźnika IEF na poziomie 64,2 pkt. została zaliczona do grupy krajów o umiarkowanej wolności gospodarczej, przy średniej dla całego świata — 59,5 pkt. Jednocześnie wśród 43 krajów Europy uwzględnionych w rankingu Polska uplasowała się na 29. miejscu. Pod względem wartości IEF najwyższe dotychczas miejsce Polski w rankingu odnotowano w 2002 r. (65 pkt. i 51. pozycja).

²³ Opracowano na podstawie strony internetowej <http://www.heritage.org>.

²⁴ <http://www.heritage.org/index/book/methodology>.

Szczegółowa analiza wszystkich czynników pozwala stwierdzić, że w przypadku Polski negatywny wpływ na IEF mają przede wszystkim: nadmierne wydatki rządowe, skutkujące wzrostem deficytu budżetowego i długu publicznego, relatywnie wysoki poziom korupcji, problemy z egzekwowaniem prawa własności, związane zarówno z nadmiarem procedur, jak i z niedostatecznym poziomem ochrony własności intelektualnej. Do czynników, które poprawiają wynik Polski w rankingu należy zaliczyć: wolny handel (średnia ważona dla taryf celnych wynosi 1,4%), skuteczna polityka monetarna, pozwalająca na utrzymanie stabilnego poziomu cen (kontrola inflacji) oraz umiarkowane obciążenia podatkowe (na poziomie 34,3% dochodów całkowitych)²⁵. Są to jednocześnie te czynniki, które mają istotny wpływ na wzrost konkurencyjności kraju i stanowią ważne elementy jej oceny w innych rankingach międzynarodowych. W porównaniu z 2011 r. w największym stopniu poprawił się wskaźnik „wolność od korupcji” (+3,0 pkt.), natomiast największy spadek dotyczył wskaźnika „wydatki rządowe” (-3,5 pkt.).

Od 2008 r. sytuacja pod względem wolności gospodarczej w Polsce z roku na rok ulega poprawie, jednak jej skala nie jest na tyle szybka, aby w najbliższym czasie kraj został zaliczony do pierwszych dwóch grup państw o najwyższym poziomie wskaźnika (powyżej 70,0 pkt.). Choć IEF nie obejmuje wielu aspektów konkurencyjności, to analiza wolności gospodarczej wydaje się jednym z ważniejszych elementów przy tworzeniu porównań międzynarodowych.

RAPORT DOBROBYTU INSTYTUTU LEGATUM

Brytyjski Instytut Legatum z Londynu²⁶ jest jednym z ośrodków badawczych, które zajmują się pomiarem czynników mających wpływ na dobrobyt społeczeństw. W konstruowanym od 2007 r. Indeksie Dobrobytu (The Legatum Prosperity Index) brane są pod uwagę zarówno czynniki związane z dochodem i konkurencyjnością, jak i z szeroko pojmowaną jakością życia. Dlatego też relatywnie mniejsze znaczenie w konstruowaniu indeksu przypisuje się wielkości PKB poszczególnych krajów, zaś w większym stopniu uwzględnia się pozadochodowe elementy dobrobytu oraz wzajemne oddziaływania pomiędzy danymi czynnikami.

W konstruowaniu rankingu uwzględniono 89 czynników, które ujęte są tematycznie w 8 subindeksach: gospodarka, przedsiębiorczość i zdolność innowacji, rządzenie, edukacja, zdrowie, bezpieczeństwo, wolność osobista oraz kapitał społeczny.

Czynniki służące do budowy subindeksów mają zarówno charakter obiektywny (dane statystyczne), jak i subiektywny (oceny ekspertów dotyczące wskaźników ekonomicznych i finansowych)²⁷. Należy podkreślić, że czynniki nie mają jednakowego znaczenia w konstruowaniu całego indeksu, lecz są ważne

²⁵ *Poland Economic Freedom Score*, <http://www.heritage.org/index/pdf/2012/countries/poland.pdf>.

²⁶ Instytut Legatum jest niezależnym brytyjskim ośrodkiem badawczym z siedzibą w Londynie, będącym członkiem grupy inwestycyjnej Legatum. Badania, publikacje i koncepcje programowe instytutu mają na celu wspieranie wolności i dobrobytu społecznego.

²⁷ Lista wszystkich czynników wraz z definicjami znajduje się na stronie internetowej <http://www.prosperity.com>.

w zależności od ich statystycznej istotności dla oceny dobrobytu danego kraju (odrębnie dla dochodu i jakości życia przeprowadzana jest analiza regresji)²⁸. Na przykład w przypadku gospodarki wskaźnik inflacji ma dużo większą wagę dla oceny dochodu niż jakości życia. Poza tym niektóre czynniki są uwzględniane w więcej niż jednym subindeksie. Natomiast ogólny ranking jest tworzony na podstawie średniej arytmetycznej ze wszystkich 8 subindeksów, więc mają one jednakowe znaczenie w ocenie dobrobytu. Jednocześnie dla użytkowników internetowej wersji raportu Instytutu Legatum istnieje możliwość wykorzystania narzędzi interaktywnych i dostosowania wag do poszczególnych subindeksów według własnych preferencji.

W 2012 r. Instytut Legatum stworzył Indeks Dobrobytu dla 142 państw obejmujących ponad 96% ludności świata i tworzących 99% globalnego dochodu. Dany kraj uwzględniony jest w ogólnym rankingu pod warunkiem, że dostępność danych poszczególnych czynników wynosiła 80% i więcej. Kraje zostały podzielone pod względem wartości wskaźnika na te o najwyższym (30 krajów), średnim (50) i najniższym (30) jego poziomie. Na czele rankingu uplasowały się kolejno: Norwegia, Dania, Szwecja, Australia, Nowa Zelandia, Kanada, Finlandia, Holandia, Szwajcaria i Stany Zjednoczone, zaś listę zamykały: Republika Środkowoafrykańska, Kongo, Afganistan, Czad, Haiti, Burundi, Togo, Zimbabwe, Jemen i Etiopia²⁹. Polska, która w rankingu uplasowała się na 32. miejscu, najlepszy wynik osiągnęła w zakresie bezpieczeństwa, zaś najslabszy w zakresie gospodarki.

ZESTAWIENIE (3)
POZYCJI POLSKI W RANKINGU INDEKSU DOBROBYTU
INSTYTUTU LEGATUM W 2012 R. WEDŁUG SUBINDEKSÓW

Wyszczególnienie	Pozycja
Indeks ogółem	32
Gospodarka	52
Przedsiębiorczość i zdolność innowacji	38
Rządzenie	38
Edukacja	38
Zdrowie	34
Bezpieczeństwo	25
Wolność osobista	37
Kapitał społeczny	46

Źródło: *The 2012...* (2011).

W 2011 r. Polska zajmowała wyższą pozycję (28.), jednak ranking obejmował dużo mniejszą liczbę krajów (110). Wadą rankingu jest ograniczona możliwość porównań wyników w zakresie poszczególnych subindeksów, gdyż wymagałoby to uzyskania bezwzględnych wartości służących do ich pomiaru. Indeks Instytutu Legatum staje się jednak coraz bardziej popularnym wskaźnikiem do oceny

²⁸ Metodologia tworzenia *The 2012 Legatum Prosperity Index*, <http://www.prosperity.com/Methodology.aspx>. Szczegółowy opis wszystkich czynników i ich udziału w konstruowaniu rankingu zawarty został w broszurze *The 2011...* (2011), s. 26—35.

²⁹ *The 2012 Legatum Prosperity Index Table Rankings*, <http://www.prosperity.com/Ranking.aspx>.

sytuacji gospodarczej i społecznej na świecie. Do oceny konkurencyjności w zakresie gospodarczym indeks może obejmować zbyt wiele wskaźników, jednak jego zaletą jest kompleksowość i oryginalne spojrzenie na kwestie rozwoju gospodarczego państwa.

Podsumowanie

Analiza konkurencyjności międzynarodowej jest utrudniona ze względu na różnorodność czynników, które należy uwzględnić przy dokonywaniu jej pomiaru. Opisanie rankingi są konstruowane na podstawie zróżnicowanej metodologii, np. w jednych większe znaczenie przypisuje się czynnikom gospodarczym, w innych — uwarunkowaniom społecznym. Nie ulega jednak wątpliwości, że zakres podmiotowy i przedmiotowy danych pozwala je uznać za reprezentatywne dla całego świata i w dużym stopniu ułatwia porównania państw pod względem konkurencyjności gospodarki i dobrobytu.

TABL. 2. POZYCJA POLSKI W RANKINGACH KONKURENCYJNOŚCI MIĘDZYNARODOWEJ

Nazwa rankingu	Lata edycji rankingu	Pozycja	Lata edycji rankingu	Pozycja
Globalny Raport Konkurencyjności	2011—2012	41	2012—2013	41
Ranking Łatwości Prowadzenia Interesów Banku Światowego	2012	62	2013	55
Rocznik Konkurencyjności Światowej	2011	34	2012	34
Wskaźnik Wolności Gospodarczej	2011	68	2012	64
Indeks Dobrobytu Instytutu Legatum	2011	28	2012	32

Źródło: opracowanie własne.

Tabl. 2 prezentuje ogólny obraz pozycji Polski na arenie międzynarodowej pod względem głównych czynników mających wpływ na konkurencyjność i dobrobyt. W większości rankingów nasz kraj uzyskuje średnie wyniki. Dlatego też odpowiedź na pytanie, w jaki sposób poprawić miejsce Polski w zestawieniach międzynarodowych wymaga szczegółowej analizy wszystkich zmiennych mających wpływ na ostateczną ocenę kraju przedstawioną w omawianych, zróżnicowanych metodycznie badaniach.

mgr Karol Cienkus — MSZ

LITERATURA

- Budnikowski A. (2006), *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa
- Djankov S., La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. (2002), *The Regulation of Entry*, „Quarterly Journal of Economics”, Vol. CXVII
- Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises* (2012), The World Bank and The International Finance Corporation, Washington

- Latoszek E. (2008), *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarcza*, [w:] Bieńkowski W., Czajkowska Z., Gomułka M., Brocka-Palacz B., Misala J., Radło M. J., Weresa M., *Czynniki i miary międzynarodowej konkurencyjności gospodarek w kontekście globalizacji — wstępne wyniki badań*, „Prace i Materiały”, Nr 284, Instytut Gospodarki Światowej, SGH
- Pangsy-Kania S. (2004), *Konkurencyjność polskiej gospodarki przez pryzmat międzynarodowych rankingów*, [w:] Manikowski A., Psyk A. (red.), *Unifikacja gospodarek europejskich: szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego
- Private Sector Development Strategy — Directions for the World Bank Group* (2002), World Bank, <http://rru.worldbank.org/Documents/PapersLinks/699.pdf>
- Radło M. I. (2008), *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki. Uwagi na temat definicji, czynników i miar*, [w:] Bieńkowski W., Czajkowska Z., Gomułka M., Brocka-Palacz B., Latoszek E., Misala J., Weresa M., *Czynniki i miary międzynarodowej konkurencyjności gospodarek w kontekście globalizacji — wstępne wyniki badań*, „Prace i Materiały”, Nr 284, Instytut Gospodarki Światowej, SGH
- The 2011 Legatum Prosperity Index. An inquiry into global wealth and wellbeing* (2011), Legatum Institute, London
- The Global Competitiveness Report 2012—2013* (2012), World Economic Forum, Geneva

SUMMARY

The purpose of this article is to characterize the most popular indicators and rankings of international competitiveness, with particular emphasis on the Polish position in the analyzed charts. The paper presents definitions of international competitiveness of both foreign organizations and institutions. The following indicators and rankings are discussed in the article: the Global Competitiveness Report published by the World Economic Forum, the World Bank's "Doing Business", World Competitiveness Yearbook, Index of Economic Freedom as well as Prosperity Report of the Legatum Institute. The wide scope of the analyses allows i. a. a comparison of Poland's indicators with most countries of the world.

РЕЗЮМЕ

Целью статьи является характеристика самых популярных показателей и рейтингов международной конкуренции с особым учетом позиции (места) Польши в анализируемых сопоставлениях. В статье были представлены определения международной конкурентоспособности использованные зарубежными организациями и учреждениями. Статья характеризует следующие работы: Отчет глобальной конкурентоспособности опубликованный Всемирным экономическим форумом, Отчет Всемирного банка „Doing Business”, Ежегодник по мировой конкурентоспособности, Показатель экономической свободы и Отчет зажиточности Института Легатум. Широкий предметный объем этого анализа позволяет в частности сравнить показатели касающиеся Польши на фоне большинства стран мира.